

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

ในการพิจารณาคดีอาญาในศาลที่จำต้องพิจารณาคดีต่อหน้าจำเลย ตามสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยนั้น ในคดีอาญาที่จำเลยเป็นผู้ถูกกล่าวหาว่าก่ออาชญากรรมที่เป็นความผิดร้ายแรง ประเด็นที่เป็นกั่วงวลในการพิจารณาคดีอาญาที่ร้ายแรงเหล่านี้ คือ จำเลยจะหลบหนีในระหว่างที่อยู่ในห้องพิจารณาคดีหรือไม่ หรือจำเลยจะกระทำการใดในระหว่างการพิจารณาคดีที่จะเป็นอันตรายต่อผู้พิพากษาหรือบุคคลอื่นใดที่อยู่ในห้องพิจารณาหรือไม่ เป็นต้น นำไปสู่การพิจารณาถึงมาตรการในการควบคุมตัวจำเลยระหว่างการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาคดีที่ได้รับการพิจารณาในประเด็นสำคัญที่ว่า จะมีการใช้มาตรการในการควบคุมตัวจำเลยในห้องพิจารณาของศาลในระหว่างการพิจารณาคดีได้มากน้อยเพียงใด เพราะมาตรการที่ใช้นั้นจำต้องพิจารณาว่าจะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของจำเลยจนเกินสมควรหรือไม่

ผู้ถูกกล่าวหาทุกคน ไม่ว่าจะอยู่ขั้นตอนใดของกระบวนการพิจารณาคดีอาญา เมื่อมาปรากฏตัวอยู่ต่อหน้าศาลในห้องพิจารณาคดี รวมเรียกว่า “จำเลย” ซึ่งได้รับข้อสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จะไปปฏิบัติเหมือนเป็นผู้กระทำความผิดย่อมเป็นการไม่ถูกต้อง เพราะจำเลยยังไม่ถือว่าเป็นความผิดจนกว่าศาลจะพิพากษาอันเป็นที่สุดตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มาตรา 39 วรรคสองและวรรคสาม ดังนั้นการปฏิบัติต่อจำเลยโดยใช้โซ่ตรวนในการพิจารณาในห้องพิจารณาจึงเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพทางร่างกายโดยจำกัดการเคลื่อนไหวและการเคลื่อนที่ ทำให้จำเลยไม่มีอิสระในการต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่อย่างเป็นรูปธรรม ละเมิดสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และขัดต่อรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวด้วย ซึ่งแต่เดิมนั้น โซ่ตรวนนำไปใช้ควบคุมสัตว์ร้าย เมื่อนำโซ่ตรวนมาใช้กับมนุษย์ จึงเปรียบเสมือนปฏิบัติต่อมนุษย์ไม่ใช่มนุษย์นั่นเอง แต่ทั้งนี้ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความปลอดภัยในศาล ในกรณีที่มีเหตุผลหรือความจำเป็นอย่างยิ่งอาจมีการอนุญาตให้ใช้เครื่องพันธนาการชนิดอื่นซึ่งเหมาะสมกับมนุษย์ โดยไม่เป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนอย่างโซ่ตรวน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน พ.ศ. 2550 ก็ได้ให้ความสำคัญในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของบุคคล การใช้อำนาจของผู้พิพากษาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีจึงต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพของจำเลยเป็นสำคัญด้วย โดยที่จะต้องไม่ปฏิบัติต่อเขาอย่างมิใช่มนุษย์ ทารุณ โหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม เนื่องจากจำเลยถือเป็นพลเมืองส่วนหนึ่งของประเทศ แม้จะถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพไปบ้างบางส่วน โดยผลของกฎหมาย แต่ก็ยังมีสิทธิเสรีภาพบางประการที่ยังคงเหลืออยู่ การที่จำเลยต้องถูกจองจำอยู่ในเรือนจำก็ถือว่าเป็นการกระทำต่อชีวิตและร่างกายของเขาแล้ว โดยการจำกัดสิทธิและเสรีภาพในชีวิตร่างกายซึ่งรัฐหรือองค์กรของรัฐสามารถกระทำได้ตามกฎหมาย แต่ทั้งนี้จะปฏิบัติต่อพวกเขาเหล่านั้นอย่างขาดความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ทารุณ โหดร้าย หรือไร้มนุษยธรรมหาได้ไม่ สิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้ เป็นประโยชน์ของประชาชนที่รัฐต้องปกป้องคุ้มครอง และต้องเป็นไปเพื่อประชาชนทุกคนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้พิพากษาของศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่จำเลยต้องหาว่าเป็นผู้กระทำผิด ในการควบคุมการพิจารณาคดีแต่ละคดีแก่จำเลยที่อยู่ในห้องพิจารณาคดีนั้น โดยการปฏิบัติให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ และต้องปฏิบัติตามในหน้าที่ภายใต้กรอบ หรือขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจไว้โดยเคร่งครัด

ศาลยุติธรรมถือว่าเป็นองค์กรหนึ่งที่สำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมุ่งผลจะนำความยุติธรรม ความสงบเรียบร้อย ความสงบสุขมาสู่สังคมและประเทศชาติ เป็นงานที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงในการปฏิบัติต่อจำเลยในห้องพิจารณาคดี ซึ่งเป็นบุคคลที่ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในร่างกายอยู่ในขณะนั้น ดังนั้น ผู้พิพากษาซึ่งเป็นข้าราชการตุลาการที่รับผิดชอบดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษารรคดีของศาลจะต้องเป็นบุคคลที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกในการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ของประเทศชาติ ของสังคม การปฏิบัติหน้าที่จะต้องยึดหลักกฎหมายอันชอบธรรม ซึ่งมุ่งรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมในการใช้ดุลพินิจตัดสินใจ และปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นที่ยอมรับของสากล เช่น กฎมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อนักโทษ หลักสิทธิมนุษยชน เป็นต้น โดยระหว่างพิจารณาคดีจะต้องปฏิบัติต่อจำเลยด้วยเมตตาธรรม คำนึงถึงสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลย ด้วยมาตรการที่ไม่ทารุณโหดร้ายด้วย

ดังนั้นจึงขอสรุปรายละเอียดเป็นข้อๆ สำหรับปัญหาการใช้โซ่ตรวนต่อจำเลยระหว่างพิจารณาคดีในห้องพิจารณา จากรายละเอียดในหัวข้อใหญ่ที่ได้กล่าวไว้แล้ว ดังต่อไปนี้

1) จากการศึกษาปัญหาการใช้โซ่ตรวนต่อจำเลยระหว่างพิจารณาคดีในห้องพิจารณา โดยภาพรวมทั้งหมดแล้ว พบว่า ในการใส่โซ่ตรวนจำเลยที่มาปรากฏตัวที่ศาลเพื่อพิจารณาคดีนั้น เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ได้เริ่มทำการใส่โซ่ตรวนแก่จำเลยตั้งแต่ก่อนออกจากเรือนจำ เพื่อป้องกันการ

หลบหนีของจำเลยระหว่างเดินทางมายังศาล เพราะจำนวนเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ที่ควบคุมจำเลยมาศาลมีจำนวนไม่เพียงพอต่อจำนวนจำเลยที่มาศาล จึงมีจำเลยเป็นจำนวนมากที่ต้องเข้าสู่ห้องพิจารณาคดีในชุดนักโทษและถูกตีตรวนที่เท้าทั้งสองข้าง ซึ่งเป็นผู้ต้องขังชายวัยหนุ่มเสียส่วนใหญ่ เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยยุติธรรม เสมอภาค และคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ศาลควรเปิดโอกาสให้จำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่โดยปราศจากโซ่ตรวน แต่ในทางปฏิบัติแล้วนั้น ศาลไม่ได้ให้อิสระแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่อย่างเป็นทางการตามหลักการที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ เพราะจำเลยในคดีอาญาส่วนใหญ่ต้องเบียดเบียนสภาพที่ถูกพันธนาการด้วยโซ่ตรวนอยู่ตลอดเวลาที่อยู่ในห้องพิจารณานั้น และจนกว่าจะเดินทางกลับถึงเรือนจำ

2) การนำตัวจำเลยออกจากเรือนจำเพื่อไปพิจารณาคดีที่ศาลนั้น มีกฎหมายให้อำนาจในการใช้โซ่ตรวนต่อจำเลยได้ ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 14 (4) แต่เมื่อนำตัวจำเลยมาถึงศาลแล้วจะอยู่ในอำนาจของศาลยุติธรรมที่จะต้องรับผิดชอบดำเนินการต่างๆ ต่อจำเลยภายในศาล ซึ่งไม่มีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตราใดบัญญัติในส่วนของการใช้โซ่ตรวนต่อจำเลยระหว่างพิจารณาคดีไว้โดยแจ้งชัด

3) พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ และกฎกระทรวงฯ ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของกรมราชทัณฑ์ ที่บังคับใช้กับจำเลยซึ่งเป็นผู้ต้องขังก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดยังไม่มี ความชัดเจน ส่วนใหญ่จะให้ดุลพินิจแก่เจ้าพนักงานเรือนจำ จึงเป็นปัญหาต่อการตีความ และการบังคับใช้กฎหมายในบางเรื่องก็ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานสากลขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะในการปฏิบัติต่อจำเลยเมื่อปรากฏตัวที่ศาล ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวกำหนดว่าควรจะต้องถอดโซ่ตรวนนั้นออก

4) การใช้โซ่ตรวนต่อจำเลยนั้น ศาลสมควรปฏิบัติตามมาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อนักโทษ ที่องค์การสหประชาชาติ (UN) ได้ประกาศใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติซึ่งจะเป็นแนวทางการแก้ไข เพื่อให้เกิดผลต่อจำเลยอย่างเป็นทางการ

5) ลักษณะของเครื่องพันธนาการที่ดูไม่เหมาะสม ซึ่งกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลย

6) การขาดแคลนบุคลากรในการควบคุมตัวจำเลยที่มีอัตราโทษสูงหรือในคดีอุกฉกรรจ์ ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะบุคลากรที่มีความเป็นมืออาชีพในการควบคุมจำเลยอย่างแท้จริง

7) ความล่าช้าในการดำเนินงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ที่ส่งผลกระทบต่อกระบวนการควบคุมตัวจำเลย ตั้งแต่การสอบสวนของเจ้าพนักงาน การฟ้องคดี และการพิจารณาคดีของศาล ตลอดจนการพิจารณาให้ประกันตัว ทำให้จำนวนจำเลยซึ่งเป็นผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีมีมากขึ้น เกิดเป็นปัญหาผู้ต้องขังล้นเรือนจำตามมา

5.2 ข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาถึงการคุ้มครองสิทธิของจำเลยที่จะต้องได้รับสิทธิที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และสิทธิในการที่จะต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ในการพิจารณาคดีของศาล ประกอบกับการพิจารณาถึงหลักการรักษาความปลอดภัยในศาลบนพื้นฐานของการให้คงไว้ซึ่งความสำคัญของหลักการทั้งสอง ผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.2.1 บทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในส่วนของสิทธิของจำเลย ยังไม่มีบัญญัติในเรื่องการใช้โซ่ตรวนต่อจำเลยระหว่างพิจารณาคดีไว้โดยตรง จึงเกิดปัญหาขึ้นมาในทางปฏิบัติ หากพิจารณาจากรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 มาตรา 39 วรรคสองและวรรคท้าย ก็น่าจะเป็นการขัดรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อจำเลย ก็ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในเรื่องการห้ามใช้โซ่ตรวนต่อจำเลยระหว่างพิจารณาคดี ไว้ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของจำเลย พร้อมทั้งข้อยกเว้นในการให้คงไว้ซึ่งโซ่ตรวน (ถ้ามี) ไว้ให้ชัดเจนในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาคด้วย

5.2.2 เพื่อให้การพิจารณาคดีเป็นไปโดยยุติธรรม เสมอภาค และคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ศาลควรเปิดโอกาสให้จำเลยได้ต่อสู้คดีอย่างเต็มที่โดยปราศจากโซ่ตรวน ภายใต้ระบบการรักษาความปลอดภัยในห้องพิจารณาคดีที่มีประสิทธิภาพ และมีความปลอดภัยในการพิจารณาคดี โดยผู้พิพากษาอาจใช้ดุลพินิจไม่อนุญาตให้มีการใช้มาตรการในการควบคุมตัวจำเลยในระหว่างการพิจารณาคดีในห้องพิจารณาเหมือนกับประเทศสหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และเยอรมัน เพื่อให้การพิจารณาคดีแก่จำเลยคดีอาญาทั่วไปในห้องพิจารณาคดีอาญาของศาลนั้นกระทำโดยปราศจากโซ่ตรวน ดังนั้น ก่อนเข้าสู่ห้องพิจารณาคดีโซ่ตรวนจึงควรต้องถอดออกโดยผู้มีอำนาจ เมื่อจำเลยอยู่ในห้องพิจารณาคดีแล้วจะไม่ใส่เครื่องพันธนาการใดๆ ทั้งสิ้น เพื่อเป็นการให้อิสระในการต่อสู้คดีแก่จำเลยอย่างเต็มที่บังเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม

5.2.2 หลัก presumption of innocence หรือหลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าบริสุทธิ์นั้น มิใช่จะทำให้ไม่ต้องใส่โซ่ตรวนต่อจำเลยได้ทุกกรณี หากเป็นจำเลยในคดีอุกฉกรรจ์ จำเลยคดียาเสพติดร้ายใหญ่ จำเลยคดีฆาตกรรมต่อเนื่องก็ยังคงต้องมีการคงไว้ซึ่งการใช้โซ่ตรวนต่อจำเลยนั้นอยู่ เพื่อความปลอดภัยในการพิจารณาคดีของศาล และทุกคนที่อยู่ในห้องพิจารณาคดีนั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้พิพากษาเป็นรายคดีไป

5.2.3 ในบางคดีที่ผู้พิพากษาที่จะต้องนั่งพิจารณาคดีมีความรู้สึกว่าจะไม่ปลอดภัยจากจำเลย ก็ต้องหาวิธีการเสริมมาตรการความปลอดภัยที่ไม่เป็นการขัดต่อกฎหมาย เช่น สั่งให้เพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจประจำศาลในจำนวนที่เพิ่มขึ้นในอัตราที่เพียงพอกับจำนวนของจำเลย และมี

ประสิทธิภาพเพียงพอที่จะควบคุมจำเลย หรือให้มีการเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในศาล เป็นต้น

5.2.4 ศาลยุติธรรมต้องประสานงานร่วมกับกรมตำรวจ เพื่อสรรหาเจ้าหน้าที่ตำรวจประจำศาล ที่มีศักยภาพเพียงพอ ในอัตราส่วนที่เหมาะสม และเพียงพอต่อการปฏิบัติงาน เพื่อสร้างเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานควบคุมความปลอดภัยในห้องพิจารณาคดี เพราะเจ้าหน้าที่ตำรวจประจำศาลเป็นผู้ที่จะต้องควบคุมดูแลจำเลยตั้งแต่มาถึงศาลร่วมกับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ โดยผ่านช่องทางเดินเฉพาะของจำเลย จนเข้าสู่ในห้องพิจารณาคดีและตลอดระยะเวลาที่จำเลยอยู่ในห้องพิจารณาคดีนั้น เมื่อปรากฏตัวอยู่ต่อหน้าศาล จนกระทั่งเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณาของจำเลยในคดีนั้น ก็จะต้องควบคุมตัวจำเลยกลับลงมาที่ห้องควบคุมผู้ต้องขังของศาล ซึ่งระหว่างที่อยู่ในห้องพิจารณานั้นจะไม่มีการใช้เครื่องพันธนาการแก่จำเลย ดังนั้น เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำศาลจึงต้องเตรียมพร้อมเสมอหากเกิดความไม่ปลอดภัยขึ้นในห้องพิจารณานั้น เพื่อที่จะได้ควบคุมเหตุการณ์ให้เข้าสู่ภาวะปกติได้อย่างรวดเร็วและปลอดภัย

5.2.6 ควรใช้เครื่องพันธนาการประเภทกุญแจมือหรือกุญแจเท้ามาใช้แทนโซ่ตรวนเมื่อนำตัวจำเลยมาพิจารณาคดีที่ศาล ซึ่งหากจะให้อิสระแก่จำเลยในการต่อสู้คดีในห้องพิจารณาก็จะถอดได้โดยง่ายกว่าโซ่ตรวน อีกทั้งยังเป็นเครื่องพันธนาการที่ดูเหมาะสม และกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของจำเลยน้อยกว่าโซ่ตรวนอีกด้วย